

Пряміцин В. Ю.,

*викладач кафедри публічного права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Балінська В. О.,

*студентка факультету соціології і права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Ковалик К. І.,

*студентка факультету соціології і права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ В УКРАЇНІ ТА США: ПЕРЕВАГИ Й НЕДОЛІКИ

PECULIARITIES OF MARRIAGE AGREEMENT IN UKRAINE AND USA: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES

У статті досліджено поняття шлюбного договору та виділено його основні ознаки. З'ясовано сутність шлюбного договору та мету його укладення. Детально проаналізовано порядок укладення шлюбного договору в Україні та Сполучених Штатах Америки, здійснено порівняння українського та американського законодавства щодо змісту та процедури укладення шлюбного договору. Виявлено місце шлюбних договорів у житті представників американського суспільства. Визначено прогалини чинного законодавства, виділено основні переваги та недоліки укладення шлюбного контракту в Україні. У статті зроблено висновок щодо необхідності вдосконалення українського законодавства, пов'язаного з процесом створення шлюбних договорів, що регулюють основні аспекти сімейних відносин. Також у статті проаналізовано результати опитування населення з питань обізнаності українців у нюансах укладення контракту, доцільності існування даної процедури та ставлення опитуваних до існуючої можливості підписання шлюбного договору. За результатами дослідження зроблено висновок, що ставлення українського населення до права на укладення шлюбного договору є неоднозначним і потребує детального вивчення фахівцями у сфері права. Надано характеристику шлюбного договору як механізму впливу на сімейні відносини та здійснено оцінку місця цього документа в подружньому житті. Здійснено аналіз категорій населення, що найчастіше користуються можливістю укладення шлюбного договору. Проаналізовано актуальність існування інституту шлюбних контрактів на сучасному етапі розвитку суспільства. Досліджено наукові погляди, що склалися в юридичній науці стосовно основних позитивних та негативних аспектів існування процедури укладення шлюбного договору. У статті зроблено висновок щодо хибності існуючих у суспільстві стереотипів стосовно наслідків підписання шлюбного контракту. Розроблено систему рекомендацій щодо вдосконалення існуючої законодавчої бази, що регулює поняття шлюбного договору та особливості процедури його укладення. Запропоновано варіанти можливого законодавчого визначення терміна «шлюбний договір».

Ключові слова: шлюбний договір, шлюб, подружжя, майнові права, договір, Сімейний кодекс.

The article explores the concept of marriage contract and its main features are highlighted. The essence of the marriage contract and the purpose of its conclusion have been found out. The procedure for the conclusion of the marriage contract in Ukraine and the United States of America is analyzed in detail, the Ukrainian and American legislation on the content and procedure of the marriage contract are compared. The place of marriage contracts in the life of representatives of American society has been revealed. The gaps of the current legislation are identified, the main advantages and disadvantages of marriage contract in Ukraine are highlighted. The article concludes that it is necessary to improve the Ukrainian legislation related to the process of creating marriage agreements that regulate the main aspects of family relationships. The article also analyzes the results of the survey of the population on the issues of awareness of Ukrainians in the nuances of contracting, the expediency of the existence of this procedure and the attitude of respondents to the existing possibility of signing a marriage contract. According to the results of the study, it is concluded that the attitude of the Ukrainian population to the right to conclude a marriage contract is ambiguous and requires detailed study by experts in the field of law. The marriage contract is described as a mechanism of influence on family relations and the place of this document in the married life is evaluated. The analysis of the categories of the population most often using the possibility of entering into a marriage contract. The actuality of the existence of the Institute of Marriage Contracts at the present stage of society development is analyzed. The scientific views which have developed in the legal science concerning the main positive and negative aspects of the existence of the marriage contract procedure have been investigated. The article concludes that the stereotypes existing in society about the consequences of signing a marriage contract are false. The system of recommendations for improvement of the existing legislative base, which regulates the concept of marriage contract and peculiarities of the procedure of its conclusion, has been developed. Options for a possible legislative definition of the term "marriage contract" are suggested.

Key words: marriage contract, marriage, married couple, property rights, contract, Family Code.

Вступ. Сьогодні одним із найактуальніших питань у сфері врегулювання сімейних відносин є укладення чоловіком та жінкою шлюбного дого-

вору. І хоч інститут шлюбного договору впроваджений в українське законодавство відносно давно, його популярність набирає обертів саме останні 2–3 роки.

Причиною цього є збільшення кількості розлучень на території України, внаслідок яких кожен із подружжя прагне забезпечити своє майбутнє на випадок розірвання шлюбу, маючи на меті вжити всіх необхідних заходів для того щоб бути впевненим у завтрашньому дні. Більша частина населення нашої країни висловлює думку, що основною причиною укладення шлюбного договору є невпевненість у своєму партнері. Ми вважаємо, що така думка не є безпідставною, адже за даними Держкомстату, на 295 тисяч укладених шлюбів в Україні припадає 130,7 тисяч розлучень, тобто розлучаються 44,3% подружніх пар. І, на жаль, кожного року показник збільшується, змушуючи населення все частіше замислюватись над необхідністю укладення шлюбного договору. Як наслідок, існує потреба в аналізі чинного законодавства, що регулює порядок укладення шлюбного договору.

Аналізом порушеної нами проблеми займалося багато видатних українських та радянських учених, а саме: А.І. Поцелуйко, О.О. Ульяновко, О.О. Леонідова, О.А. Явор, І.В. Римаренко, Ю.В. Гофман, Л.В. Липець та інші. Разом із тим існує ряд окремих питань, що потребують подальшого детального розгляду та вирішення.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття порядку укладення шлюбного договору в Україні, дослідження основних переваг та недоліків існування інституту шлюбного контракту і розроблення практичних рекомендацій щодо усунення прогалин чинного законодавства стосовно порушеного питання.

Результати дослідження. Дослідження законодавчого закріплення права особи на укладення шлюбного договору є одним із найпопулярніших питань серед українських науковців. А.І. Поцелуйко вважає, що в сучасних ринкових умовах і на шляху України до європейської інтеграції шлюбний договір є надзвичайно важливим правовим інститутом, що розширює диспозитивні можливості суб'єктів сімейно-правових відносин, надаючи їм можливість відійти від встановленого законом режиму майна подружжя та регулювати свої майнові відносини відповідно до своїх індивідуальних потреб [1, с. 143].

Аналіз чинного законодавства демонструє, що законодавець належним чином не врегулював окремі важливі аспекти функціонування інституту шлюбного контракту. Наприклад, у жодному нормативно-правовому акті не надається безпосереднє визначення поняття шлюбного договору. На нашу думку, це є суттєвою прогалиною законодавства, адже кожен суб'єкт правовідносин матиме змогу самостійно трактувати даний термін, що може призвести до серйозних проблем під час проведення процедури укладення договору та подальшого захисту своїх прав.

Серед учених побутують різні думки щодо визначення поняття, яке є об'єктом нашого дослідження. Ю. Шемшученко визначає шлюбний договір як укладену в установленому законом порядку письмову і нотаріально посвідчену угоду осіб, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, а також подружжя щодо врегулювання майнових відносин між ними [2, с. 685].

О.А. Явор визначає шлюбний договір як договір про спільну діяльність [3, с. 8]. В.С. Гопанчук розглядає питання шлюбного договору, вважаючи, «що це угода осіб (подружжя) про вирішення спірних (зазвичай майнових) питань життя сім'ї» [4, с. 61].

На нашу думку, запропоновані визначення не відображають усю сутність поняття шлюбного договору. Ми пропонуємо визначати шлюбний контракт як правочин фізичних осіб, що перебувають у законному шлюбі або подали заяву про реєстрацію шлюбу, що визначає основні майнові права та обов'язки чоловіка та жінки в період шлюбу чи у випадку його можливого розірвання.

У Сімейному кодексі України питанню укладення шлюбного договору присвячено главу 10, що закріплює основні ознаки шлюбного контракту та нюанси проведення процедури його підписання. Серед основних характеристик можна виділити такі:

- серед суб'єктів, що мають право на укладення шлюбного договору, виділяють дві категорії осіб: особи, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, а також подружжя. У випадках, коли стороною укладення договору до реєстрації шлюбу є неповнолітня особа, законодавством передбачена необхідність надання письмової згоди батьків або піклувальника, що попередньо засвідчена нотаріусом;

- шлюбний договір повинен укладатися у письмовій формі і нотаріально посвідчуватися;

- шлюбний договір набирає чинності в день реєстрації шлюбу, якщо його було укладено до моменту здійснення даної процедури. У випадку укладення договору подружжям він набирає чинності в день його нотаріального посвідчення;

- у шлюбному договорі може бути встановлено загальний строк його дії, а також строки тривалості окремих прав та обов'язків. Також може бути встановлена чинність договору або окремих його умов і після припинення шлюбу;

- зміна або припинення шлюбного договору в односторонньому порядку не допускається. Угода про зміну шлюбного договору посвідчується нотаріусом. Водночас законодавством передбачено можливість зміни договору в судовому порядку на вимогу одного з подружжя, якщо цього вимагають його інтереси, інтереси дітей, а також непрацездатних повнолітніх дочки, сина, що мають істотне значення. У разі припинення шлюбного договору права та обов'язки, що були ним встановлені, припиняються з моменту його укладення або в день подання нотаріусу заяви про відмову від нього;

- на вимогу одного з подружжя шлюбний договір може бути розірваний за рішенням суду з підстав, що мають істотне значення, зокрема в разі неможливості його виконання;

- шлюбний договір на вимогу одного з подружжя або іншої особи, права та інтереси якої цим договором порушені, може бути визнаний недійсним за рішенням суду з підстав, установлених Цивільним кодексом України [5].

Панівне місце в стосунках подружжя шлюбні договори відіграють у багатьох країнах світу, зокре-

ма в США. У житті кожного американця шлюбний договір – це не просто юридично укладена угода між двома особами, які планують створити сім'ю, а важливий аспект американського законодавства, на основі якого формується їхня унікальність та відмінність від інших національностей, адже в Україні цей процес не відіграє такої вагомої ролі й лише в останні роки набуває популярності.

Кожен штат має свої закони та особливості щодо укладання шлюбного договору.

Спільною і важливою ознакою всіх законодавств є єдиний акт шлюбного договору (Uniform Prenuptial Agreement Act – UPAА), який прийняли близько 26 штатів, але кожен із них вносить свої зміни у нормативно-правову базу штату. Це єдиний акт, який служить основою для визначення питань щодо того, як та коли шлюбний договір має бути виконано. UPAА був підготовлений у 1983 році. UPAА було запропоновано у відповідь на прохання великої кількості людей, які одружилися і мають намір продовжити кар'єру поза домівкою [6].

На даний момент в Україні відсутній такий унікальний у своєму роді акт, який зміг би зібрати всі питання, що стосуються шлюбних договорів, для того щоб особи, які планують укласти подружню угоду щодо свого майна, прав та обов'язків у шлюбі, мали можливість спиратися на первинний документ.

Завдяки цьому акту штати отримали певну основу і план дій, на якому ґрунтується укладання шлюбного договору. На прикладі Сімейного кодексу Техасу ми хочемо розглянути деякі важливі аспекти, які чітко дають можливість зрозуміти сутність шлюбного договору на території Сполучених Штатів Америки.

Техаський закон широко визначає поняття «власність», яке є основою створення шлюбного договору. Різноманітність майна охоплює доходи, заробітну плату, різноманітні активи, включаючи пенсійні виплати, акції, відсотки на оренду та борги [7].

Відмінною ознакою між законодавством Техасу та України є те, що в Конституції України не зазначено існування й умови укладання шлюбної угоди, тоді як Конституція Техасу регулює даний процес і передбачає, що особи, які планують одружитися, можуть за допомогою письмового документа розділити все або частину свого майна між собою, яке вже існує або буде придбане в майбутньому. Подружжя також може укласти договір про те, що доходи і майно, які були до шлюбу або які можуть бути отримані в майбутньому, придбані лише однією стороною, будуть окремою власністю одного з подружжя [8].

Сімейний Кодекс Техасу закріплює перелік основних питань, що можуть бути врегульовані шлюбним договором, серед яких:

1) право власності особи на її майно, незважаючи на те, коли воно було куплене і де розташоване;

2) право купувати, продавати, використовувати, передавати, обмінюватися, відмовлятися, здавати в оренду, споживати, витратити, привласнювати, створювати цінні папери, заставляти, обтяжувати, розпоряджатися чи іншим чином управляти та контролювати майном;

3) право розпоряджатися майном після розірвання шлюбу, смерті або настання будь-якої іншої події;

4) порядок складання заповіту, щоб забезпечити умови шлюбного договору;

5) право власності й розпорядження виплатою внаслідок смерті (зазвичай це виплата полісу страхування життя, пенсії, фінансова допомога на організування похорону);

6) обрання закону, що регулює правильну структуру договору;

7) будь-які питання, включаючи їхні особисті права та обов'язки, не порушуючи публічну політику чи статут, що передбачає кримінальне покарання [8].

У переважній більшості населення України побутує думка, що була притаманна громадянам радянського простору. Сутність її полягає в тому, що потреба в підписанні шлюбного договору виникає лише в разі укладення фіктивного шлюбу або ж є ознакою «несправжнього» кохання.

Ми провели опитування серед українського населення з-приводу обізнаності та загально-го ставлення громадян до можливості укладення шлюбного договору в Україні, доцільності існування цієї процедури та найважливіших аспектів, що можуть регулюватися змістом шлюбного договору. Загалом, участь в опитуванні взяло 427 осіб, з яких переважна більшість – особи віком від 18 до 25 років (52% опитуваних).

Розглядаючи питання обізнаності українського населення в сутності поняття шлюбного договору, результати дослідження показали, що значна частина громадян держави знає про можливість укладення шлюбного контракту, але фактично не володіє достатньою кількістю інформації щодо змісту договору та процедури його підписання. Кількість таких осіб серед респондентів наразі становить 61,5% опитуваних.

Отже, отримана статистика свідчить про необхідність донесення до населення норм законодавства, що регулюють зміст та порядок укладення шлюбного договору. Це має забезпечити краще розуміння українцями сутності цього поняття та вдосконалення ефективності застосування правових норм на практиці.

На нашу думку, інтерпретація поняття шлюбного договору як ознаки «несправжнього» кохання є стереотипом, навіяним менталітетом радянського населення. Результати опитування демонструють, що переважна більшість населення абсолютно не підтримує дане твердження (43,1% опитаних осіб) або ж схильна вважати його неправдивим (24,9% опитаних осіб).

Наступним суперечливим висловленням щодо шлюбного договору, яке побутує в Україні, є поступове погіршення стосунків між подружжям після укладення шлюбного договору. Зібрана нами статистика свідчить, що правдивість цього твердження є відносною, адже його підтримали лише 14,6% опитуваних. На противагу прихильникам цієї думки 30,3% учасників абсолютно не вважають її істинною.

Проаналізувавши відповіді людей, що взяли участь в опитуванні, ми виявили, що вагома кількість

осіб схильна думати, що доцільним є підписання шлюбного контракту людьми з високим рівнем заробітку (32,2% опитуваних). Дані показники є свідченням того, що на сьогодні шлюбний договір для українців є інструментом захисту своїх майнових прав.

Результати опитування демонструють, що значна частина населення не вважає за доцільне виокремлювати певні категорії осіб, для яких підписання шлюбного договору є необхідною процедурою, а підтримують думку щодо рівності будь-якої подружньої пари у праві укладення договору (48,7% опитуваних).

Зважаючи на те, що шлюбний договір може мати різний зміст, слід розглянути питання того, які аспекти подружнього життя українці вважають найбільш доречними для врегулювання шляхом підписання контракту.

За результатами дослідження, на думку опитуваних, найбільш актуальними питаннями, що мають слугувати предметом шлюбного договору, є врегулювання майнових права та обов'язки подружжя (39,8%) і правового режиму майна (30,2%). Менш важливим за своєю необхідністю учасники опитування визначили право на утримання (19,6%).

Отримані дані свідчать про те, що шлюбний договір, на думку українців, у першу чергу слугує механізмом врегулювання питань, що стосуються матеріальних аспектів життя подружжя. Тому існує нагальна необхідність у вдосконаленні чинного законодавства щодо майнових прав подружжя.

Таким чином, проведене нами дослідження спростовує існуючі в суспільстві думки щодо негативних наслідків укладення шлюбного договору та демонструє позитивну тенденцію модернізації поглядів українців на можливість здійснення даної процедури.

Висновки. Отже, наразі шлюбний договір відіграє пріоритетну роль у врегулюванні відносин подружжя. Існування інституту шлюбного контракту є необхідним у період сьогодення, адже таким чином населення може захистити свої права, укладаючи шлюб. Порівнявши особливості укладення договору в США та Україні, а також провівши дослідження серед сучасного українського суспільства, ми з'ясували, що на даний момент поняття «шлюбний договір» набуває ширшого та більш популярного значення. Така активність зумовлена впливом міжнародних тенденцій на модернізацію сімейного законодавства, а також стрімким розвитком інформаційного простору та зменшенням обмежень у сфері соціальної рівності населення. Як наслідок, це призводить до розширення кругозору українського населення та зміни застарілих життєвих поглядів як серед молоді, так і серед представників старшого покоління.

Ми вважаємо за доцільне внести зміни до законодавства щодо більш детального регулювання процедури укладення шлюбного договору та його змісту. Ми пропонуємо:

– доповнити главу 10 СК України поняттям шлюбного договору;

– внести зміни до статті 93 СК України, виклавши пункти, що регулювали би порядок укладення заповіту таким чином, щоб він не суперечив умовам шлюбного договору;

– внести зміни до статті 93 СК України, визначивши можливість подружжя регулювати шлюбним договором процедуру розпорядження виплатою внаслідок смерті (виплата полісу страхування життя, пенсії, фінансова допомога на організування похорону).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Поцелуйко А.І. Шлюбний договір як цивільно-правовий інструмент сімейно-правового регулювання подружніх майнових відносин. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2016. Вип. 4. С. 135–144.
2. Шемшученко Ю.С. *Юридична енциклопедія* : в 6 т. Київ : Укр. Екцикл., 2008. Т. 6: Т–Я. 768 с.
3. Явор О.А. Функції шлюбного контракту в сімейному праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Харків, 1996. 18 с.
4. Гопанчук В.С. *Законодавство України Про шлюб та сім'ю* : моногр. Київ : Видавництво «Наукова думка», 1998. 237 с.
5. Сімейний кодекс від 10.01.2002 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21–22. Ст. 135.
6. Казарян К.А. Інститут шлюбного договору в англосаксонській та континентальній правових сім'ях. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Право*. 2013. № 1062. Вип. 14. С. 268–271.
7. Kathryn J. Murphy Goranson Bain Ausley, PLLC Dallas, Plano, and Austin : MARITAL PROPERTY AGREEMENTS. URL: <https://www.gbfamilylaw.com/wp-content/uploads/2019/02/Marital-Property-Agreements.New-Frontiers.2018.pdf>.
8. Сімейний кодекс Техасу. URL: <https://statutes.capitol.texas.gov/Docs/FA/htm/FA.4.htm>.